

НОТАРІАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ВЧИНЮВАНІ КОНСУЛОМ: НОВІ КРИТЕРІЇ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

NOTARIAL PROCEEDINGS PERFORMED BY THE CONSUL: NEW CRITERIA FOR THEIR CLASSIFICATION

Фурса Є.Є., к.ю.н.,
перший секретар відділу аналізу, планування та інформації
Департаменту консульської служби
Міністерство закордонних справ України

Стаття присвячена висвітленню питання про нотаріальні провадження, які вчиняються консулом, розкрито їх сутність та запропоновані, порівняно із тими, які мають місце у теорії нотаріального процесу, нові критерії для їх класифікації, зокрема, за суб'єктивним складом нотаріального провадження, яке вчиняється консулом, зокрема, нотаріальні провадження можна поділити й за критерієм громадянства та певного правового статусу особи на: -за участі фізичних та юридичних осіб України; за участі іноземних суб'єктів (фізичні та юридичні) країни перебування; за участі іноземних суб'єктів (фізичні та юридичні) третіх країн; за участі осіб без громадянства, за місцем вчинення нотаріального провадження консулом, можна виділити такі види нотаріальних проваджень, які вчиняються: в приміщенні консульської установи або поза ним, але у межах консульського округу; поза межами консульського округу за згодою країни перебування; на території третьої країни, за умови повідомлення уповноважених органів останньої, право, якої держави застосовує консул до врегулювання правовідносин з іноземним елементом під час вчинення ним нотаріального провадження, зокрема, застосування консулом норм національного, міжнародного та іноземного права а також приділена увага розкриттю такого критерію як строки зберігання нотаріальних актів у консульській установі та зроблено акцент, що такий строк законом не визначений, але згідно номенклатури багатьох ЗДУ для зберігання документів у консульській установі, за загальним правилом, встановлюється строк у 5 років. Про те не можна, однозначно, сприйняти цей строк обґрунтованим. Фахівці, які виконують нотаріальну функцію у дипломатичних представництвах та консульських установах України, відправляються у відрядження за кордон та виконують свої повноваження протягом 3–5 років. Тому вважаємо, щоб при поверненні в Україну вони повинні здавати нотаріальні документи до державного нотаріального архіву. Призначений на цю ж посаду новий фахівець має відповідати за збереження нотаріальних документів у архіві консульської установи.

Ключові слова: консул, нотаріальне провадження, нотаріальний процес, класифікація, критерії, суб'єкти, місце вчинення консулом нотаріального провадження, іноземне право.

The article is devoted to the issue of notarial proceedings committed by the consul, their essence is revealed and proposed, compared to those that take place in the theory of the notarial process, new criteria for their classification, in particular, according to the subjective composition of the notarial proceedings conducted by the consul, in particular, notarial proceedings can be divided according to the criterion of citizenship and a certain legal status of a person into: with the participation of individuals and legal entities of Ukraine; with the participation of foreign entities (physical and legal) of the host country; with the participation of foreign entities (physical and legal) of third countries; with the participation of stateless persons; the place of notarial proceedings by the consul. There are the following types of notarial proceedings, which are performed: in the premises of the consular post or outside it, but within the consular district, outside the consular district with the consent of the host country, in a third country, subject to notification of the latter, the law of which the state applies the consul to settle legal relations with a foreign element during the notarial proceedings, in particular, the application by the consul of the norms of national, international and foreign law as well as attention to the disclosure of such criteria as terms that such a term is not defined by law and the author's vision of a solution to this issue is proposed, but according to the nomenclature of many foreign diplomatic missions for the storage of documents in the consular office, as a general rule, a period of 5 years. This term cannot be unequivocally accepted as reasonable. Specialists who perform notarial functions in diplomatic missions and consular posts of Ukraine go on business trips abroad and perform their duties for 3–5 years. Therefore, we believe that when they return to Ukraine, they should submit notarial documents to the state notarial archive. A new specialist appointed to the same position should be responsible for storing notarial documents in the archives of the consular office.

Key words: consul, notarial proceedings, notarial process, classification, criteria, subjects, place of consular notarial proceedings, foreign law.

В теорії нотаріального процесу вченими сформульоване поняття «нотаріальне провадження» як базове, під яким розуміють сукупність процесуальних дій, які у передбаченому законом порядку, вчиняються нотаріусом та іншими суб'єктами нотаріального процесу, спрямовані на посвідчення безспірних прав і фактів та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності (достовірності) [1, с. 18–28]. Якщо трансформувати це визначення і спробувати його диференціювати на елементи, то можна говорити про те, що законодавством визначені випадки, коли юридичні обставини мають бути зафіксовані тільки нотаріусами та іншими уповноваженими особами. Таке визначення мало б підтверджувати вищу доказову силу нотаріальних актів, однак, офіційно, всі докази для суду є рівнозначними, тобто жодний доказ немає для суду заздалегідь встановленої сили (ст. 89 ЦПК). Тому нотаріальні провадження мають розцінюватися як обов'язкові для фіксування певних юридичних обставин, а також вони мають бути на стільки чітко і послідовно вчинені, щоб усунути будь-які сумніви в достовірності відповідних обставин. Хоча значна частина нотаріальних

проваджень вчиняється не тільки в силу вимог законодавства, а й за власною волею заінтересованих осіб, тобто на добровільній основі або в силу певних обставин, зокрема, у разі смерті одиної особи вжиття заходів щодо охорони спадкового майна може зніщуватися широким колом осіб.

Але при розвитку нотаріальної науки у прикладному значенні, зокрема щодо вчинення консулом нотаріальних дій (ст. 38 Закону України «Про нотаріат») розширюється і понятійний апарат даної галузі правової науки, зокрема, науковцями сформульоване поняття «нотаріальне провадження, що здійснюється консулом» як сукупність послідовних вчинюваних консулом нотаріальних процесуальних дій з метою надання певним фактам (та правам безспірним – Є.Ф.) юридичної вірогідності та належного їх оформлення. Щодо діяльності консула із вчинення нотаріальних дій, то акцент слід зробити на її специфічних рисах, які зводяться до того, що при роз'ясненні консулом особам їх прав та обов'язків (як матеріальних, так і процесуальних – Є.Ф. [2, с. 136]), попередженні про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб

юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду, консулом мають надаватися роз'яснення щодо застосування (поширення – *С.Ф.*) нотаріальних актів як на території України, так і, в певних випадках, на території іноземної країни (зокрема, й країни перебування консула-*С.Ф.*) та (або) співдружності європейських країн [3, с.4].

Очевидно, що така специфіка діяльності консула не єдина, але саме із застосування норм іноземного права та норм міжнародних конвенцій і договорів випливають безпосередні специфічні риси діяльності консулів, а також додаткові обмеження, що диктуються нормами іноземного права або двосторонніми договорами. Зокрема, у ст. 29 Консульської конвенції між Україною і Республікою Польщею (надалі – Конвенція) зазначено, що консульська посадова особа має право провадити такі дії:

...3) складати, реєструвати або засвідчувати угоди, що укладаються між громадянами акредитуючої держави і засвідчувати односторонні угоди у випадках, коли ці угоди не суперечать законодавству держави перебування. Консульська посадова особа не може складати, реєструвати і засвідчувати такі угоди, які встановлюють або відчужують речові права на нерухоме майно, яке знаходиться в державі перебування;

...7) здійснювати інші дії, що відносяться до функцій консульської посадової особи, у випадках, коли вони не суперечать законам держави перебування [4].

Отже, в п. 3 ст. 29 Конвенції зроблене застереження щодо обмеження консулів в праві на посвідчення договорів, які стосуються нерухомого майна, яке знаходиться в державі перебування, а у п. 7 цієї ж Конвенції встановлене застереження має широкий спектр дії і не визначено, яких проваджень воно стосується, оскільки поняття «суперечність законам держави перебування» є складною правовою конструкцією. В останньому випадку мається на увазі, що не завжди можна, однозначно, встановити чи стосується певна заборона того чи іншого предмету, не говорячи про суперечність законам держави перебування, тобто це неочевидне явище і його можна по-різному кваліфікувати. *Наприклад*, візьмо для безпосереднього аналізу частину положення із п. 3 ст. 29 Конвенції, а саме: «...угоди, що укладаються між громадянами акредитуючої держави і засвідчувати односторонні угоди...». Якщо виходити з догматичного сприйняття цієї частини норми і надавати їй обмежувального характеру, то виходить, що консули посвідчують угоди тільки щодо громадян акредитуючої країни. і у випадках, коли ці угоди не суперечать законодавству держави перебування. Якщо ж ми сприймаємо цю норму з урахуванням принципу верховенства права та домінування дозвільного принципу, «що не заборонено – те дозволено», то для обмеження суб'єктного складу осіб, які вправі звернутися до консула за посвідченням певного договору, не має підстав.

Довести такий підхід можна на прикладі п. 6 ст. 29 Конвенції, де зазначено, дослівно, про таке: «консульська посадова особа має право: б) приймати на зберігання майно та документи від громадян акредитуючої держави або для цих громадян у випадках, коли це не суперечить законодавству держави перебування. Тобто, в цій нормі чітко можна простежити, що до консула можуть звернутися громадяни акредитуючої держави та необмежене коло громадян інших держав, а не тільки громадян країни перебування, однак таке звернення має зумовлюватися інтересами громадян акредитуючої країни. До цього можна додати, що відповідні документи мають діяти на території акредитуючої країни, а майно, яке можна передавати за угодами, очевидно є рухомим.

Отже, у даній Конвенції відсутній не тільки виключний перелік нотаріальних проваджень, які можуть вчинити консули України в Польщі, а й, доволі часто, не містить конкретних обмежень щодо допустимості вчинення тих чи інших нотаріальних дій або порядку їх вчи-

нення. Формально розглядаючи відповідні обмеження, ми мусимо визнати, що у відносинах, коли і громадянин, і консул обидва знаходяться під юрисдикцією України та вчинювана нотаріальна дія здійснюється згідно законодавства України і відповідний акт має застосовуватися в Україні, то важко знайти підстави для застосування обмежень згідно норм іноземного права, зокрема, польського. Коли ж до консула України звернеться громадянин Польщі з проханням про передачу документів в Україну, то, на наш думку, можливі відповідні обмеження в частині порядку вчинення нотаріальних дій. Зокрема, вважаємо, недопустимим приймати від громадянина Польщі для передачі в Україну документи в конверті без ознайомлення консула з їх змістом, оскільки такі документи можуть містити відомості які можуть суперечити публічному порядку. Цілком очевидно, що такі документи можна передати через мережу Інтернет, але такі документи адресат отримає лише у формі копії, а не оригіналу. Отже, консульська діяльність відрізняється тим, що консульські документи, на відміну від поштових, не повинні доглядатися, а звідси слідує, що консул має ознайомлюватися з їх змістом.

Отже повноваження консула можна розглядати в спрощеному порядку, як сукупність нотаріальних дій, визначених у ст. 38 Закону України «Про нотаріат». Але у ч. 2 даної норми передбачено, що законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

З іншого боку, таке сприйняття повноважень консулів та надання консульських послуг не відповідає ні вимогам ст. 3 Конституції України, ні потребам громадян в комплексному забезпеченні охорони і захисту їх прав, ні сучасному розвитку теорії нотаріального процесу. Для розробки наукових підходів до удосконалення діяльності консулів в іноземних країнах потрібен новий підхід, який дозволить диференціювати складні нотаріальні провадження на елементарні складові та вибудувати схеми вчинення тих чи інших нотаріальних проваджень в оптимальній і відповідній потребам громадян формі і змісті.

Тому спробуємо застосувати елементарний критерій для класифікації нотаріальних дій і порівняємо найпростішу нотаріальну дію з більш складною. Найпростішою ми розцінюємо нотаріальну дію із засвідчення вірності копії документа, яка при найпростішому її сприйнятті буде складатися з технічної дії – зняття копії та проставлення печатки та посвідчувального напису на копії документа. Інші важливі деталі цієї нотаріальної дії ми свідомо опускаємо.

Тепер розглянемо одну із найскладніших нотаріальних дій – вжиття заходів до охорони спадкового майна, яка має складатися з прийняття заяви і відповідних документів, встановлення особи заявника, перевірки підстав для вчинення нотаріальної дії, а в наступному має здійснюватися розшуку, зберігання спадкового майна, уся ця інформація має акумулюватися у має бути вже заведеної спадкової справи і через певний час таке майно має передаватися спадкоємцям або іншим уповноваженим особам. Тобто, і тут ми свідомо пішли на спрощення процедури цієї нотаріальної дії, але відмінність між ними очевидна. Перша нотаріальна дія складається з декількох відносно простих нотаріальних елементів і вчиняється вона в той самий день, коли звернувся заявник, після оплати та надання усіх необхідних документів (ст. 42 Закону України «Про нотаріат»). Друга нотаріальна дія належить до багатоетапних нотаріальних проваджень, відрізняється значно більшою складністю, передбачає, як правило, тривалий строк зберігання спадкового майна, але обидві нотаріальні дії потребують визначення їх складових.

Так, у ст. 44 Консульського статуту України встановлено, що порядок вчинення нотаріальних дій консулом визначається Законом України «Про нотаріат», але

у ст. 63 Закону України «Про нотаріат» обов'язок щодо повідомлення спадкоємців покладається лише на нотаріуса або в сільських населених пунктах – посадову особу органу місцевого самоврядування. Дійсно, за абз. 2 а. 3.10.2 Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України [5] (надалі – Положення) обов'язок щодо повідомлення спадкоємців про опис спадкового майна покладається на консула, але лише щодо тих з них, місце проживання або роботи яких йому відоме. Отже, не вдаючись до ґрунтовного аналізу не узгодженостей між нормами Закону та Положення виникає питання про те, як такий обов'язок реалізувати і як називати відповідні дії консула, якщо всі заходи з вжиття заходів до охорони спадкового майна (а їх велика кількість) назвали нотаріальною дією, оскільки слово «дія», згідно тлумачного словника розуміється як «одичний акт».

Отже, для ґрунтовного сприйняття діяльності нотаріусів і консулів було запропоновано використовувати термін нотаріальна дія як елементарну складову нотаріального провадження, яке включає структуровану і послідовну систему нотаріальних дій, а об'єднання взаємопов'язаних нотаріальних проваджень в єдину послідовність дій консула як нотаріальний процес.

Але на цьому етапі дослідження визначимо, що нотаріуси повідомляють спадкоємців про відкриття спадщини при вжитті заходів до охорони спадкового майна, а консули – про опис спадкового майна. Це, на наш думку, концептуально некоректно, оскільки повідомляти про відкриття спадщини доречно при видачі свідоцтва про право на спадщину, при видачі свідоцтва виконавцю заповіту тощо. Тобто, повідомлення спадкоємців або інших заінтересованих осіб консулом або нотаріусом – це нотаріальна дія, яка має використовуватися в різних нотаріальних провадженнях, мати відповідну процедуру і зміст вчинення, а також має окремо оплачуватися.

Наприклад, абз. 5 п. 3.10.1. Положення визначає строк вчинення опису спадкового майна – в день надходження до дипломатичного представництва чи консульської установи України доручення або заяви про наявність спадкового майна, що потребує охорони. Отже, реально повідомлення спадкоємців про проведення опису майна має формальний характер і не може вплинути на їх права та обов'язки, оскільки просте поштове повідомлення навіть в одному місті, не говорячи про інші віддалені міста і територію України, не встигне прийти до спадкоємців і останні не здатні будуть прийняти участь в проведенні такого опису. В такому випадку повідомляти спадкоємців про опис спадкового майна не має сенсу, а доречніше було б надіслати їм копію акту опису, щоб вони мали відомості про склад спадкового майна.

Наведене дозволяє зробити висновки про те, що нотаріальні провадження варто розглядати за такими критеріями як: *простота і складність* їх вчинення, як *відносна самостійність*, *основне* нотаріальне провадження і *допоміжне* тощо. Тобто, не можна вважати, що повідомлення спадкоємців та/або інших заінтересованих осіб про вчинення нотаріального провадження може використовуватися нотаріусом або консулом як самостійне провадження. В той же час, нотаріальне провадження про прийняття в депозит грошових сум і цінних паперів може використовуватися як самостійне, коли боржник передаватиме кошти або речі для передачі їх кредиторю, або як допоміжне, коли певні речі або кошти будуть передаватися на зберігання консулу або нотаріусу як частина спадкового майна чи як забезпечувальний платіж у разі посвідчення консулом договору між подружжям про припинення права на утримання (ч. 2 ст. 89 СК). Але і в провадженні з депозитних операцій повідомлення кредитора або спадкоємців про знаходження коштів у депозиті нотаріуса або консула має розцінюватися як допоміжне.

Навіть нотаріальне провадження з вжиття заходів до охорони спадкового майна не можна розглядати як самостійне, оскільки воно орієнтоване на тимчасове збереження майна і подальшої передачі його або спадкоємцям, або кредиторю, або територіальній громаді.

Тому вважаємо нераціональним спрощувати процес надання нотаріальних послуг консулом до формального поняття «вчинення нотаріальної дії», а слід розглядати його в площині максимально можливої допомоги заявнику від надання консультації, роз'яснення його прав до безпосереднього вчинення нотаріального провадження. На сьогодні вже загальноприйнятими серед вчених є терміни «нотаріальне провадження» і «нотаріальна дія» [1, с. 18–28], сподіваємось, що в новій редакції Закону України «Про нотаріат» ця термінологія буде офіційно закріплена і розкрита з певним правовим змістом.

Тому для подальшого розвитку науки про нотаріальний процес, а також у зв'язку з необхідністю вдосконалення законодавства про нотаріат, яке регламентує процедуру вчинення нотаріальних проваджень, зокрема, й консулом вважаємо доцільним зупинитися на класифікації нотаріальних проваджень.

Класифікація нотаріальних проваджень, вчинюваних консулом.

Як зазначають деяку вчені, нотаріальні провадження, які вчиняються нотаріусом, можуть поділятися на певні види, тобто, їх класифікація може здійснюватися за різними ознаками (критеріями), що має допомогти кращому розумінню їх сутності та запам'ятовуванню досить широкого їх переліку [6, с. 327]. Це положення, на нашу думку, слід також поширити й на викладений у ст. 38 Закону перелік нотаріальних проваджень, які вчиняються консулом, а також додати, що необхідність подальшого вдосконалення класифікації нотаріальних проваджень, з урахуванням специфіки діяльності консула, зумовлена необхідністю вироблення уніфікованих Загальних правил вчинення нотаріальних проваджень і Спеціальних правил вчинення окремих нотаріальних проваджень. Оскільки у ч. 2 ст. 38 Закону йдеться лише про те, що консул може вчиняти інші нотаріальні дії, які передбачені законодавством України, ми вважаємо, що консули можуть діяти і поза межами законодавства України, зокрема, згідно законодавства іноземної країни, а також виходячи з принципу – «що не заборонено законом і йому не суперечить, може вчинятися консулом», тобто мається на увазі вчинення нотаріальних проваджень.

Отже, найперший критерій для класифікації – це ті нотаріальні дії, які вчиняються консулами за законодавством України, чи керуючись нормами іноземного права, чи за аналогією закону або права. Така класифікація може істотно доповнити існуюче законодавство України, а також адаптувати його до найкращих іноземних стандартів та суспільних потреб.

У цьому зв'язку виникатиме питання, а як консул буде вчиняти нотаріальну дію, якщо процедура її вчинення не передбачена Положенням про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України. Зокрема, під *процедурою вчинення консулом нотаріальних дій* слід розуміти: 1) сукупність засобів і методів учинення консулом нотаріальних дій, які мають узгоджуватися з його повноваженнями в певній країні перебування та відповідати положенням законодавства України, іноземної країни та умовам міжнародних договорів; 2) офіційно встановлений порядок реалізації закріплених у законодавстві України правил і норм вчинення консулом нотаріальних дій (Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України – *Є.Ф.*); 3) діяльність консула щодо вчинення нотаріальних дій результатом яких має стати захист та охорона прав та інтересів фізичних та юридичних осіб

України за кордоном, які звертаються до консула за вчиненням нотаріальних дій [3, с. 5]. Хоча останнє положення варто уточнити, що діяльність консула має відповідати встановленій у законодавстві процедурі, в результаті якої має з'явитися нотаріальний акт, який повинен відповідати встановленим у законодавстві зразкам, якщо інше не обумовлюється свободою договору. Тут мається на увазі не тільки перелік зразків – форм посвідчувальних консулом написів на документах, а й перелік свідоцтв, які додані до Положення. Відповідь на це питання давались деякими вченими щодо діяльності нотаріусів та можливості їх діяти в межах аналогії закону чи права [7, с. 53–60]. Отже, консул вправі діяти за аналогією з процедурою діяльності нотаріуса, може користуватися правовою допомогою іноземних фахівців (експертів) щодо встановлення змісту норм іноземного права та можливості його застосування при вчиненні нотаріального провадження, а також він може звернутися за правовою допомогою до фахівців в Україні.

Як правильно зазначають вчені Фурса С.Я., Фурса Є.І., класифікуючи нотаріальні дії (провадження) та об'єднуючи їх у певні групи, ми упорядковуємо та полегшуємо їх аналіз, звертаємо увагу на особливості їх дослідження та оцінку залежно від місця, яке вони займають у класифікаційній системі. Така класифікація має як теоретичне, так і практичне значення. Групуючи нотаріальні провадження за певними ознаками, ми вивчаємо їх матеріальну та процесуальну природу, що дає можливість говорити про подальший розвиток теорії нотаріального процесу та її вплив на становлення й удосконалення законодавства про нотаріат [8, с. 327]. Зокрема, щодо вчинення консулом нотаріальних дій з урахуванням того, що такі дії вчиняються за кордоном та у них можуть брати участь як фізичні, так і юридичні особи України, іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, що здійснює істотний вплив на процедуру вчинення консулом нотаріального провадження та надає можливість розширити підстави для класифікації нотаріальних проваджень, зокрема, за місцем вчинення консулом нотаріальної дії та суб'єктивним складом осіб, щодо яких консул вчиняє нотаріальні дії. Особливої актуальності це питання набуває в світлі права учасників правовідносин визначити право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом (Закон України «Про міжнародне приватне право» [9]) і допустимість використання такого права, про що автор вже зазначав у контексті діяльності нотаріуса [10, с. 375] та розкриваючи питання категорії «іноземний елемент» [11, с. 256; 12, с. 348–349].

У зв'язку з цим, доцільно було б здійснити класифікацію нотаріальних проваджень і за галузями правової науки, наприклад, узагальнюючи особливості регламентації на підставі договорів сімейних відносин в різних країнах світу можна було б застерегти випадки складання некоректних для українського законодавства України договорів, розробити методику діяльності консулів в різних країнах світу. Так само потребують узгодження з країною перебування консула й спадкові відносини, потенційні можливості виникнення права власності на квартири, земельні ділянки, засоби виробництва тощо в різних країнах світу. Тому такий критерій для класифікації консульської діяльності як за галузями правової науки може бути використаний науковцями. Він базується на порівняльному методі дослідження, але повинен мати метою не просте висвітлення в нормах законодавства в певній галузі права іноземних країн, а має бути спрямований на удосконалення діяльності консулів і визначення тих червоних ліній, які консул не повинен переходити. Такий критерій дозволить по-новому підійти до діяльності консулів і наповнити, вчинювані ними нотаріальні провадження, конкретним змістом.

До нотаріального процесу належать різні види нотаріальних проваджень, правові особливості яких визначають специфіку вчинення кожного із них. Це є підставою для виділення їх характерних ознак [6, с. 328]. Авторами [13, с. 80–86] виділялися та запропоновані певні критерії класифікації нотаріальних проваджень, які розвинуті та удосконалені автором даної статті із урахуванням діяльності консула: залежно від основних складових нотаріальної функції [14 с. 58–63], зокрема, це правоохоронна функція, яку згідно Віденської конвенції про консульські зносини здійснює консул при вчиненні нотаріального провадження; правовий зміст і мета нотаріального провадження, вчинюваного консулом; порядок вчинення консулом нотаріального провадження; строки зберігання нотаріальних документів у консульській установі; кількісний склад учасників нотаріального провадження, вчинюваного консулом; суб'єктивний склад нотаріального провадження, яке вчиняється консулом; місце вчинення нотаріального провадження консулом; право, якої держави застосовується консулом для врегулювання правовідносин з іноземним елементом, які мають місце під час вчинення ним нотаріального провадження.

До цього переліку підстав класифікації нотаріальних проваджень, у контексті вчинення консулом нотаріальних проваджень слід додати критерій, який запропонований вченим Гріненом О.О., зокрема, за територією дії нотаріального акту, варто провадження поділяти на: дія нотаріального акту, посвідченого консулом, на території України; дія нотаріального акту, посвідченого консулом на території іноземних держав [15, с. 84] (автором – Є.Ф. уточнено зокрема, 1) держави перебування консула; 2) третьої держави (наприклад, довіреність, якщо довіритель не обмежить дію довіреності територією певної країни); дія нотаріального акту, посвідченого консулом, одночасно, як в Україні, так і іноземній країні., цей критерій класифікації вже реалізувався автором при дослідженні згідно міжнародних договорів питання міжнародного спадкування – дія свідоцтва виконавця заповіту, якщо спадкове майно знаходиться у різних країнах.

Але, на нашу думку, у такому разі консул має здійснити кваліфікацію правової ситуації з іноземним елементом. Такі його дії вважаються одним із Загальних правил вчинення нотаріальних дій.

За строками зберігання нотаріальних документів у консульській установі, то слід зазначити, що законом такий термін не передбачений, але згідно номенклатури таких ЗДУ для зберігання документів у консульській установі, за загальним правилом, встановлюється строк у 5 років. Але не можна, однозначно, сприйняти цей строк як обґрунтований для зберігання саме нотаріальних документів, оскільки приватні нотаріуси мають зберігати документи протягом 10 років і після цього передають документи на зберігання до державного нотаріального архіву. Фахівці, які виконують нотаріальну функцію у дипломатичних представництвах та консульських установах України, відправляються у відрядження за кордон та виконують свої повноваження протягом 3–5 років. Отже, вважаємо раціональним, щоб при поверненні в Україну вони здавали нотаріальні документи до державного нотаріального архіву, а інший фахівець, який буде призначений на цю ж посаду виконував нотаріальну функцію та відповідав за вчинені ним нотаріальні провадження і за збереження нотаріальних документів у архіві консульської установи.

Класифікація нотаріальних проваджень за строком зберігання документів має істотне значення для осіб, які звернулися до консула за посвідченням договорів, заповітів зокрема, й секретних, довіреностей тощо, оскільки вони повинні знати свої права щодо документів, які залишаються у консульському архіві. На нашу думку, при посвідченні договору консул зобов'язаний повідомити особу про строк зберігання матеріалів провадження, де

і протягом якого часу вони зберігатимуться, як можна отримати їх дублікати і копії, а також такі відомості варто відображати у посвідчувальному написі консула.

За суб'єктним складом нотаріальні провадження, які вчиняються консулом можна поділити й **за критерієм громадянства та певного правового статусу особи** на: за участі фізичних та юридичних осіб України; за участі іноземних суб'єктів (фізичні та юридичні) країни перебування; за участі іноземних суб'єктів (фізичні та юридичні) третіх країн; за участі осіб без громадянства.

Такий критерій дуже важливий, коли має йтися про застосування того чи іншого законодавства при вчиненні конкретного нотаріального провадження, а також для співпраці консулів та нотаріусів різних країн, зокрема, коли після смерті заповідача спадщина знаходиться в різних країнах і потребуватиметься з'ясувати, яка частина спадщини і за яким законодавством має спадкуватися і ким про що автор зазначав у своїх роботах присвячених міжнародному спадкуванню. Так само вибір законодавства, яке

буде застосовувати консулом наприклад, при посвідченні шлюбного або іншого договору з іноземним елементом має досить важливе значення.

За таким критерієм **як місце вчинення нотаріальних проваджень консулом** можна виділити такі види нотаріальних проваджень, які вчиняються: в приміщенні консульської установи або поза ним, але у межах консульського округу; поза межами консульського округу за згодою країни перебування; на території третьої країни, за умови повідомлення уповноважених органів останньої.

Це питання відноситься не тільки до процедури вчинення нотаріального провадження, оскільки вимагає від консула фіксувати факт його вчинення поза межами робочого місця, а й правомочності діяльності консула за межами приміщення консульської установи. Можливість вчинення консулом нотаріальних дій поза межами консульського округу, передбачена ст. 6 Віденської конвенції про консульські зносини [16], та може мати місце тільки при особливих обставинах та за згодою держави перебування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Поняття «нотаріальний процес», «нотаріальна процедура», «нотаріальне провадження», «нотаріальна дія» та їх співвідношення. В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. К. : Алерта, Центр учбової літератури, 2012. С. 18–28.
2. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Суб'єкти нотаріальних процесуальних правовідносин, їх правовий статус, процесуальні права та обов'язки. В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. К. : Алерта, Центр учбової літератури, 2012. С. 136.
3. Чекіта В.Г. Вчинення консулом нотаріальних дій, що пов'язані з сімейними відносинами : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. С. 4.
4. Консульська конвенція між Україною і Республікою Польщею. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР N 3380-XII від 14.07.93 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_008#Text
5. Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затверджене Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04#Text>
6. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Нотаріальні провадження та їх класифікація. Загальна характеристика груп нотаріальних проваджень. В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. д.ю.н., професора С.Я. Фурси. К. : ЦУП; Алерта, 2012. С. 327.
7. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Аналогія закону та аналогія права в нотаріальному процесі / В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. К. : Алерта, Центр учбової літератури, 2012. С. 53–60.
8. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Нотаріальні провадження та їх класифікація. Загальна характеристика груп нотаріальних проваджень. В кн. Теорія нотаріального процесу. Науково-практичний посібник / за заг. ред. д.ю.н., професора С.Я. Фурси. К. : ЦУП; Алерта, 2012. С. 327.
9. Про міжнародне приватне право : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
10. Фурса Є.Є. Встановлення нотаріусом норм іноземного права. В кн. Нотаріальний процес. Інтерактивний курс (з практикумом). Підручник / за заг. ред. л.ю.н., професора, заслуженого юриста України. К. : Алерта, 2021. С. 375.
11. Фурса Є.Є. Транснаціональний нотаріальний процес : становлення нового напрямку науки про нотаріат. *Право України*. 2021. С. 256. ;
12. Фурса Є.Є. Нотаріальні процесуальні правовідносини з іноземним елементом та їх суб'єкти В кн. Нотаріальний процес. Інтерактивний курс (з практикумом). Підручник. / за заг. ред. л.ю.н., професора, заслуженого юриста України. К. : Алерта, 2021. С. 348–349.
13. Фурса С.Я. Нотаріальний процес. Теоретичні основи. К. : Істина, 2002. С. 80–86.
14. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Функції нотаріату України В кн. Нотаріат України. Книга 1. Організація нотаріату (з практикумом). К. : Алерта, 2015. С. 58–63.
15. Грінченко О.О. Нові критерії класифікації нотаріальних проваджень / В кн. Правовий статус консула при виконанні нотаріальної функції. К. : Видавець С.Я. Фурса ; КНТ, 2005. С. 84.
16. Віденська конвенція про консульські зносини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text